

Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός και το Άγιον Όρος [Β΄ μέρος]

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Περί του Ιωαννικίου μαθαίνομεν εκ της ερεύνης ότι το 1805 διατελούσε έξαρχος της μονής Βατοπαιδίου στην μονή της Γκόλιας στο Ιάσιον, ενός των μετοχίων της μονής Βατοπαιδίου στην Μολδοβλαχία[1]. Καταχωρείται ως συνδρομητής μουσικού βιβλίου, εκ δε της σημειώσεως αυτής φαίνεται ότι ήταν πελοποννήσιος την καταγωγή και μουσικολογιώτατος, καθώς και ότι γνώριζε την παλαιάν παρασημαντική μέθοδο της βυζαντινής μουσικής. Ήταν ο διδάσκαλος στην βυζαντινή μουσική του μοναχού Ματθαίου Βατοπαιδινού. Ο Ιωαννίκιος, μαθητής του Πέτρου Βυζαντίου, έμαθε την βυζαντινή μουσική στην Κωνσταντινούπολιν. Εκεί διέτριβεν ο διδάσκαλός του Πέτρος ο Βυζάντιος, εξ ου και το επώνυμον, μεταξύ των ετών 1771-1800, ο οποίος διαδοχικά ανέβηκε την κλίμακα της ψαλτικής τέχνης γενόμενος πρώτον δομέστικος (1771-1789), έπειτα λαμπαδάριος (1789-1800) και τέλος πρωτοψάλτης (1800-1805).

Εκεί στην Κωνσταντινούπολιν ο Πέτρος είχε την διεύθυνσιν της Πατριαρχικής Μουσικής Σχολής. Έτσι, μπορούμε να υποθέσουμε ότι έμαθε την βυζαντινή μουσική στην Κωνσταντινούπολιν και επανέκαμψε στην Μολδοβλαχίαν, όπου και μετέδωσε στον Κυπριανόν την ψαλτικήν τέχνην.

Υπάρχει και η παραμικροτάτη υποψία ότι ο Ιωαννίκιος με τον Κυπριανό μετέβησαν στην Κωνσταντινούπολιν και μαθήτευσαν και οι δύο μαζί στον Πέτρον τον Βυζάντιον. Μας οδηγεί σ' αυτή την υποψίαν το γεγονός ότι όλα τα μουσικά χειρόγραφα αγοράσθηκαν μετά το 1791, όταν ο Χαραλάμπος έλαβε το οφίκιο του αρχιμανδρίτη, αφού σε όλα υπάρχει η υπογραφή του ως αρχιμανδρίτου. Παρατηρούμε δε το εξής παράδοξο: ενώ σε όλα τα μουσικά βιβλία με την υπογραφή του Χαραλάμπους η αναφορά είναι η ίδια, δηλ. «Χαραλάμπους αρχιμανδρίτου», σε κάποια ο γραφικός χαρακτήρας διαφέρει, ομοιάζει δε με τον γραφικό χαρακτήρα της υπογραφής στα δύο μοναδικά μουσικά χειρόγραφα που φέρουν την υπογραφή του Κυπριανού ως ιερομονάχου και μαχαιριώτου.

Εξ άλλου, το γεγονός ότι δεν υπάρχει αναφορά σε τόπον, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο γραφέας ενός εκ των μουσικών τόμων είναι ο Απόστολος Κώνστας ο οποίος έδρασε κατά κύριον λόγον στην Κωνσταντινούπολιν, και ενός άλλου ο Μπαλάσιος, ιερέας και νομοφύλακας στην Κωνσταντινούπολιν, τείνουν να έπικυρώσουν την υποψίαν μας. Έχουμε την πεποίθησιν ότι το γεγονός της εκζητήσεως εκ μέρους των Χαραλάμπους και Κυπριανού αντιγραφής μουσικών βιβλίων από γνωστούς μουσικούς και καλλιγράφους, προϋπέθετε την ενεργόν εμπλοκήν των πρώτων στα μουσικά ώστε να είναι γνωστοί, ίσως και συστημένοι στους δευτέρους.

Πιθανόν λοιπόν ο Κυπριανός να κατέβηκε στην Κωνσταντινούπολιν μαζί με τον

Χαράλαμπος όταν ο δεύτερος επέστρεψε στην Κύπρο το 1794, μάλλον το 1792, αφού αυτή είναι η τελευταία ημερομηνία που αναγράφεται σε κάποιο κειμήλιο (εκτός του μουσικού κώδικος με ημερομηνίαν 1794, για τον οποίον βλ. κατωτέρω). Πρώτον μεν για να τον συνοδεύσει και να τον βοηθήσει με τα πράγματά του, και δεύτερον για να μπορέσει θαλασσοπορών να επιστρέψει στην Κύπρον, αφού η Κωνσταντινούπολις ήταν λιμάνι και υπήρχε η διακίνησις πλοίων. Ίσως δε στην Κωνσταντινούπολιν να παρέμεινε στο βατοπαιδινό μετόχι όπου υπήρχε ο έξαρχος και εκπρόσωπος της Μονής, ο οποίος διαχειριζόταν ποικίλων υποθέσεων θέματα.

Εάν είναι έτσι τα πράγματα, τότε, επιστρέφοντας ο Χαράλαμπος από την Κύπρο θα συναντήθηκε εκεί με τον Κυπριανό. Είναι πολύ σημαντικό να παρατηρήσουμε τις ημερομηνίες. Η συστατική επιστολή του ηγουμένου Ιωαννικίου έχει ημερομηνία Μάρτιο του 1794, και ο μουσικός κώδικας που αντιγράφει ο Απόστολος Κώνστας κατ' αίτησιν του ιεροψάλτου Χαράλαμπος της μονής Μαχαιρά, όπως ο ίδιος καταχωρεί στον κολοφώνα, έχει ημερομηνίαν 21 Ιουνίου 1794. Γνωρίζουμε ότι ο Απόστολος Κώνστας δεν ήταν μόνο καλλιγράφος αλλά και ταχυγράφος. Μπορούσε να τελειώσει έναν μουσικό κώδικα μέσα σε εννέα η σε είκοσι μέρες. Έτσι, φαίνεται ότι περί τον Μάιον μήναν οι δύο μαχαιριώτες Χαράλαμπος και Γρηγόριος μετέβησαν στην Κωνσταντινούπολιν. Εκεί, μαζί με τον Κυπριανόν παρουσιάστηκαν στον πατριάρχην όπου, αφού έδειξαν το παλαιόν εκείνο σιγίλλιον του 1760, ζήτησαν να λάβουν νέον, ανακαινισμένον, επικυρούν τα προνόμια της Μονής τους.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι ο οικουμενικός πατριάρχης Γεράσιμος ήταν κύπριος, και όπως αναφέρει μέσα στο σιγίλλιο που εξεδόθη το 1795, γνώριζε ο ίδιος προσωπικά την κατάστασιν της Μονής Μαχαιρά. Δεδομένου δε ότι οι βατοπαιδινοί πατέρες πολλάκις εξασφάλισαν σιγίλλια, ειδικά για τα βατοπαιδινά μοναστήρια στην Μολδοβλαχία, είναι πιθανόν να συνέδραμαν στην προσπάθεια των μαχαιριωτών.

Επειδή η ετοιμασία του σιγιλλίου προϋπέθετε χρόνον, κατέθεσαν την παράκλησίν τους και αποχώρησαν. Έπρεπε όμως να βρίσκονται κοντά, ώστε μόλις τους ειδοποιήσουν ότι είναι έτοιμο, να το παραλάβουν. Έτσι, ο μεν Χαράλαμπος, ως έχων διοικητικές ευθύνες, μετέβη με τον Γρηγόριον στην Μολδοβλαχίαν, ο δε Κυπριανός, ως έχων περισσότερην άνεσιν, ίσως να παρέμεινε στην Κωνσταντινούπολιν συνεχίζοντας τις ψαλτικές του σπουδές. Η διαμονή του Κυπριανού στην Κωνσταντινούπολιν εν όψει της ετοιμασίας και παραλαβής του σιγιλλίου, θα μπορούσε να είχε συνδυαστεί με μίαν επίσκεψιν στο Άγιον Όρος.

Ο δε Χαράλαμπος, ευρισκόμενος στην Μολδοβλαχία, μερίμνησε ώστε να εκδοθεί και από τον Μιχαήλ Σούτσο, που εκπροσωπούσε την πολιτεία, χρυσόβουλλο το οποίο, εκτός των άλλων, να επικυρώνει τα προνόμια της Μονής κατά τον ίδιο

τρόπο με το πατριαρχικό σιγίλλιο. Και επειδή υπάρχει έθος τα εκκλησιαστικά να ακολουθούν τα πολιτειακά, ερχόμενοι σε συνεννόηση οι δύο μαχαιριώτες πατέρες, φρόντισαν ώστε η ημερομηνία στα δύο έγγραφα να ταυτίζεται. Έτσι εξηγείται η ίδια ημερομηνία, ιγ΄ Φεβρουαρίου 1795, που αναγράφεται και στα δύο.

Η μουσικοφιλία του Κυπριανού φαίνεται και από το δεύτερο στοιχείο-έγγραφο, που βρίσκεται σε μουσικό κώδικα της μονής Βατοπαιδίου, και στον οποίον το προταχθέν κείμενο εξηγεί το μουσικό μέλος ως ακολούθως: «Πολυέλεος φαλλόμενος εις τας εορτάς της Υπεραγίας Θεοτόκου της ιεράς και θείας μονής της επιλεγομένης μαχαιράδος, συντεθείς νεωστὶ παρά Χουρμουζίου διδασκάλου της νέας μεθόδου της μουσικής, και αποσταλθείς παρ' αυτού εκ της βασιλευούσης τω μακαριωτάτω και αγιωτάτω αρχιεπισκόπω νέας ιουστινιανής και πάσης κύπρου κυρίω κυρίω Κυπριανώ ως μελεδωνώ και ιδιαιτέρω προστάτη της βασιλικής ταύτης μονής». Όστε λοιπόν ως αρχιεπίσκοπος ο Κυπριανός ενδιαφέρθηκε για την προαγωγή της εκκλησιαστικής μουσικής, παραγγέλλοντας την συγγραφή μουσικών κειμένων σε διαπρεπείς διδασκάλους. Το ανωτέρω γεγονός επιβεβαιώνεται και εκ σημειώσεως τινός του μοναχού Ματθαίου Βατοπαιδινού: «Έτερος πολυέλεος μελοποιηθείς μεν παρά χουρμουζίου διδασκάλου, αποσταλείς δε τω Μακαριωτάτω Αγίω Κύπρου Κυρίω Κυπριανώ, ωρισμένως εν λέξεσιν ανηκούσαις μόνον, τη κατά την Κύπρον Ιερά μονή της μαχαιράδος, ας εγώ ύστερον μετέβαλον εις άλλας ελευθέρας, ανηκούσας εν πάση εορτή της κεχαριτωμένης ΘΕΟΤΟΚΟΥ».

Συνεχίζοντας τις πληροφορίες για τον Ιωαννίκιο, φαίνεται ότι είτε τη προτροπή του, είτε χάριν προσκυνήματος εις τους θεοβαδίστους τόπους της Ιερουσαλήμ, ο Ματθαίος κατήλθε στην Κύπρο. Εκεί επισκέφθηκε τον Μαχαιρά όπου μελέτησε και αντέγραψε τον πολυέλεον, το μουσικόν εκείνο κείμενο που παρήγγειλε ο Κυπριανός και το διέσωσε σε ιδιόγραφο μουσικό κώδικα που βρίσκεται στην Μονή Βατοπαιδίου. Στην Κύπρο ευρισκόμενος συνάντησε τον Κυπριανό και εκ της συναντήσεώς του με αυτόν, αναχωρώντας εκ της Κύπρου το 1820, έγραψε το κατωτέρω ποίημα, το τρίτο στοιχείο-έγγραφο που μας δίδει πληροφορίες για την σχέση του Κυπριανού με το Άγιον Όρος.

«Ω άναξ των ανάκτων, προνοητά απάντων,

Υιέ μονογενές·

έπιδε εξ αγίου σου κατοικητηρίου

με όμμα ευμενές.

Προς ον αυτός προέγνωνς, προ χρόνων και επέγνωνς,

ο πάντα προειδώς·
ότι αυτός υπάρχει, άξιος ίνα άρχη,
ως πάντων πρακτικός·
εις τούτον τον αιώνα, τον πάνδεινον χειμώνα,
πλήρη δεινών πολλών.
Γέμοντα δυστυχίας, και συμφοράς παντοίας,
παντοδαπών κακών·
με το μακρόθυμόν του και χριστομίμητόν του,
έλεος εις πολλούς·
άπαντας θεραπεύει, πανσόφως ιατρεύει,
πλουσίους και πτωχούς·
αυτός δε μόνον πάσχει, δια την ποιόμνην ταύτην
με αχ παντοτεινόν·
πως να την διασώση, και να την ελυτρώση,
εκ πάντων των δεινών.
Είθε δε πληρωθείη, ο πόθος του να γένοι,
καθώς υπερμαχεί·
να παύση τρικυμία, των δεινών η παντοία,
ειρήνη να γενή·
ναι, ω Θεέ παντάρχα, απάντων ειρηνάρχα,
ελέους η πηγή·
δια των δεινών το πέρας, με του σταυρού το κέρασ,
τη κραταιά αρχή.

Εἰς τὰς λαμπράς ἡμέρας, Κυπριανοῦ τὰς νέας,

δείξον μεταβολάς·

ἵνα δοξάζωμέν σε, καὶ μεγαλύνωμέν σε,

μετὰ φωνῆς λαμπράς.

Φρούρει τὸν σὸν προστάτην, ὡς ἀξιὸν σοῦ λάτρην,

σὺν τοῖς περὶ αὐτόν·

σεμνοὺς μητροπολίτας, καὶ πάντας τοὺς πολίτας,

αφορώντας εἰς αὐτόν.

Εἰς δε τὸ νέον ἔτος, φρούρει ερειρισμένον,

ισχύων καὶ φρουρών·

ἐπίδε σὸν ποιμένα, τὸν ἐκλεκτόν σοῦ ἕνα,

με ὄμμα ἰλαρόν».

Ἐκ τοῦ ὕφους τοῦ ποιήματος καταδηλώνεται ἡ συνάντησις τοῦ μοναχοῦ Ματθαίου μετὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανόν, καὶ ἡ βαθιὰ ἐντύπωσις ποὺ ἀφήσῃε στὸν πρῶτον ἡ προσωπικότητα, ὁ χαρακτήρας καὶ ἡ ἐν γένει παρουσία τοῦ δευτέρου.

[Συνεχίζεται]